

thomas more

bir gün filozoflar kral
ya da krallar filozof
olursa insanlık o zaman
mutluluğa kavuşur

Vicdan zgrlğ uğruna ölümü seğen bir filozof

DESTEK YAYINLARI: 1455
FELSEFE: 56

**THOMAS MORE / BİR GÜN FİLOZOFLAR KRAL YA DA KRALLAR
FİLOZOF OLURSA İNSANLIK O ZAMAN
MUTLULUĞA KAVUŞUR**

Yayına Hazırlayan: Çağlar Çetok

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştı
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Mayıs 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-245-5

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

thomas more

bir gün filozoflar kral
ya da krallar filozof
olursa insanlık o zaman
mutluluğa kavuşur

Vicdan zgrlğ uğruna ölümü seğen bir filozof

Yayıma Hazırlayan: ağlar etok

DESTEK
Yayınları

Niçin felsefe?

İnsanoğlu, gölgesi dünya üzerine düştüğünden beri yaşadığı dünyayı, evreni, en önemlisi kendini anlamaya; varlığını anlamlandırmaya çalışır. Varlığını bir sebebe tutturabilenler, en azından mutluluğa ve yaşam doğgunluğuna ağaçtan kopan kuru yaprak misali savrulanlara göre çok daha yakın olmuştur. Gerçekten de savrulmak kelimesi anlamsız yaşanan hayatlar için söylenmiş gibidir. Yusuf Atılgan bunu tutamak meselesi diyerek açıklar:

“Tutamak sorunu. İnsanın bir tutamağı olmalı. Dünyada hepimiz sallantılı, korkuluksuz bir köprüde yürür gibiyiz. Tutunacak bir şey olmadı mı insan yuvarlanır. Tramvaylardaki tutamaklar gibi. Uzanır tutunurlar. Kimi zenginliğine tutunur, kimi müdürlüğüne; kimi işine, sanatına. Çocuklarına tutunanlar vardır. Herkes

kendi tutamağının en iyi, en yüksek olduğuna inanır. Glnçlüğünü fark etmez. Kağızman köylerinden birinde bir çift ökzne tutunan bir adam tanıdım. Ökzleri besiliydi, pırıl pırıldı. Herkesin Veli Ağa'nın öküzleri gibi öküz yoktur, demesini isterdi."

Bir gün bir arkadaşımla sohbet ederken bir bulut ilişti gözüme. Bir Őeye benzetmeden, öylesine, "Bak..." dedim. "Ne güzel bulut." Başıını göğe kaldırdı. "Bulut işte..." dedi. Uzatmadım lafı. O anlattı, ben dinledim. O sıralar iş meselesi sıkıntılıydı, evlilik arifesindeydi üstelik. Tutamağı başkaydı yani. Tutamak meselesini insan akıllıca çözdü mü, sağlam gelgeç olmayan bir Őeye tutundu mu, mutluluğun süreğen olmayacağını anlayıp huzurun dinginliğini hedefledi mi dünya denen bu sallantılı köprüde sarsılsa bile yere düşmez. Bu korkuluksuz köprüde telaşlarından sıyrıılınca çiçeğe, böceğe, kuşa, taşa, toprağa bir başka bakar. Görünenin ötesindekini görür. Peki, neye ve nasıl tutunmalıyız? İşte bu noktada felsefe yardımımıza koşuverir. Çünkü o hem soru hem cevaptır.

Felsefe "bilgelige duyulan aşk, arzu" anlamına gelen *philosophiadan* gelir. Başta bahsettiğimiz dünyayı, hayatı, kendini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışma hali, bir nevi meraktır. Bu merak insanın yerinde saymasına mâni olur. Deyim yerindeyse huzurunu kaçıır. Tekrar huzura kavuşması için merakını giderme

ihtiyacı duyar. Yerinde duramayan insan gidecek yön arar. Nereye gideceğini bilmeden yürümek ne aradığını bilmeden bakınmak gibidir. Gidecek yönü bulsa da yalnızca gitmek değildir mesele. Hareket etmek, değişmek, değiştirmek... Kalabalıklar içinde çekilen yalnızlığın mide bulandırıcı çekilmezliğinden kurtulmanın ilk adımı içimizdeki kalabalıklara dönmektir. “Tebdil-i mekânda ferahlık vardır”dan yola çıkarak gerçekleştirdiğimiz kaçışlar esasen bir kaçış değil, dönüştür. Merak bu dönüşün ilk adımıdır. Ancak insanoğlunun merakı diğer canlılarınkine benzemez. Bu sebeple A noktasından B noktasına ulaşmak için önümüze konan formüller yeterli değildir. Formülün nasıl bulunduğu, neden bugüne değin kullanılmadığı ve bu minvalde onlarca soru gelir beraberinde. İnsanın şimdiki zaman kipiyle kurduğu tüm cümleler aslında biraz geçmişten biraz gelecekte beslenir. Kırgınlıklarımız, kızgınlıklarımız, keşkelerimiz, iyi ki’lerimiz, hayallerimiz, korkularımız tüm bu cümlelerde bazen harflerin, bazen noktalama işaretlerinin arasına saklanıp bizimle gelirler. Merak kırk yoldan gidebileceğimiz bir sarayın kırk kapısındaki kırk kilidi açan kırk anahtar gibidir. Her yol farklı mücadelelere, her kapı farklı suallere, her oda farklı manzaralara gebedir. İşte bu yüzden insandaki merak, hayvandaki gibi gelgeç değildir. Doyurulmaz.

Felsefe merakı terbiye edip düşünceye evirir. Düşünceleri eyleme dökmeye götüren yolun hem kendisi hem kılavuzudur. Felsefe yaşam boyu öğrenmenin

anahtarı, insanın sözlüğü, maddeden fazlasını görebilmenin gözlüğü, toplumları erdemli ve iyi olana yönelten tecrübelerin payıdır. Bu kesir çizgisinin üstünde felsefe bulunur, altında insan. Pay ne kadar büyükse değer o kadar artar.

Çağlar Çetok

*“Felsefe hem soru
hem cevaptır,
düşünceleri
eyleme dökmeye
götüren yolun
hem kendisi
hem kılavuzudur.”*

Niçin Thomas More ve *Ütopya*?

Yazılan tüm ütopyalara baktığımızda bir soruna ve sorunun çözümüne odaklanıldığını görürüz. Peki, Thomas More'u diğerlerinden farklı kılan nedir?

Thomas More ve *Ütopya*'sını ele alırken Rönesans'la birlikte ortaya çıkan fikir coşkunu göz önünde tutmak gerekir. Sadece More'un hayatını bilmek yetmez. Onun hayatını şekillendiren, eğiten, bazen kıran, bazen onaran, çepeçevre kuşatan etkenleri bilmek son derece elzemdir.

Rönesans'ın ışığında yetişen, dönemin hümanizmine etki eden, birçokları tarafından sosyalizmin babası sayılan More, neden reform hareketine karşı çıkmıştır?

More'un *Ütopya*'sı nasıl kendi dönemine bile müdahale edebilmiştir?

Hümanizmi ve sosyalizmi işleyen, kafalara nakşeden birisi nasıl olur da köleliğe bu kadar yer verebilir ideallerinde?

Şunu en başta belirtmeliyiz ki bazı sorular cevaplanmadan ne Thomas More ve hayatı ne de onun *Ütopya'sı* tam olarak anlaşılabilir. Soruları cevaplamadan önce bazı noktalar üzerinde durmalıyız.

İngiltere'de 15. yüzyıla kadar iki güçten söz etmek mümkündür: Kilise ve soylular. Ülkede tüm olan bitene yön veren bu iki güç, çağın sonuna doğru krallığa boyun eğmek zorunda kalmıştır. Bu boyun eğiş ilk olarak 14. yy. sonları ve 15. yy. başlarında feodalitenin çöküşü ile başlar. Çünkü artık hem kendi toprağına sahip hem de büyük toprak sahiplerinden tarla kiralayan köylüler, tarım sahnesinde figüran olmaktan kurtulmuş çok daha önemli rolleri kapmışlardır. Peki, bu dönemde soylular bu değişime neden engel olmadılar ya da olmadılar? Cevabı İngiltere'nin kendi içinde aramak gerek. 1452'de başlayıp 30 yıl süren Güller Savaşı'nda iki büyük hanedan (Lancaster ve York) taht için kıyasıya savaştı; bu uğurda maddi açıdan tükenmiş, birçok soylu bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Ayrıca krallık soylular dışında kendisine aristokratlardan, zengin çiftçilerden, tüccarlardan oluşan yeni destek grupları bulmuştur. Kısacası soylular hem canlarıyla uğraşmaktan hem krallığın bu yeni müttefikleri ile karşı karşıya gelmekten çekinmiş, köylülerin tarım sahnesinde hızla yükselmesine mâni olmamış, hatta zaman zaman bunu desteklemiştir.

Bahsettiğimiz dönemlerde İngiltere yakın ülkelerle, en çok da Hollanda ile ticaret yapmaktadır. Bu ticaretin

en büyük kalemini ise yün ticareti oluşturur. 16. yy.da Hollanda'da endüstri gelişince İngiltere bundan payını fazlasıyla alır. Bu büyük pay, büyük bir değişimin kapısını açar. Toprak, gücün somut ifadesi olmaktan çıkar ve yatırım aracı haline gelir; artık işlenen değil, üzerinde sürülerin gezdiği topraktır. Köylüler, 14 ve 15. yy.da toprağa yönelmiş; bunun sonucunda maddi açıdan biraz nefes almış, rahatlamış ve üst sınıflarla ilişki kurabilmişlerdi. Büyük topraklarını kiraladıkları derebeylerinin hem işgücünü hem savaş durumundaki asker ihtiyacını karşılıyorlardı. Topraklar daha çok kâr getiren büyük sürülere tahsis edilince ekip biçen köylüler, kentlere akın eder. Kentlerde yeterli istihdam yoktur. Bu durum beraberinde büyük yoksulluklara yol açar. Yoksulluk ise insanları suça iter. Thomas More, bu durumu eserinde Raphael'in ağzından şöyle anlatır:

“Gerçekten en ince, en değerli yünü çıkaran krallığınızın her yanında soylular, zenginler, hatta pek sayın rahipler bile toprak için birbirlerine giriyorlar. Bu zavalılara iratları, türlü kazançları, toprak gelirleri yetmiyor; işsiz güçsüz oturup keyif çatmak, devlete bir yarar getirmeden halkın sırtından geçinmek gözlerini doyurmuyor adamların. Geniş tarım topraklarını boşaltıp otlak yapıyorlar. Evleri yıkıp kiliseyi bırakıyorlar yalnız, onu da ağıl olarak kullanıyorlar. En çok oturulan, en çok işlenen yerleri çöle çeviriyorlar. Ormanlara, parklara, av hayvanlarına ayırdığınız yerler yetmiyormuş gibi.

Böyle doymak bilmez cimrinin biri binlerce dönümlük yeri kuşatıveriyor. İçindeki namuslu çiftçileri evlerinden çıkarıyor: Kimini yalan dolanla, kimini zorla, kimini de türlü yollardan tedirgin edip yerini satmak zorunda bırakarak. Doyuracak karınları paralarından çok olan bu köylüler, çoluk çocukları, dulları, yetimleri, ana babaları ve torunlarıyla yollara düşerler. Doğdukları evden, karınlarını doyuran topraktan ağlayarak uzaklaşır zavallılar ve barınacak yer bulamazlar. O zaman kap kacaklarını, pılı pırtılarını yok pahasına satarlar. Onlar da bitince ne kalır yapılacak: Çalmak ve Tanrı buyruğuyla asılmak.”

İngiltere’deki bu siyasi ve ekonomik koşullar toplumun her katmanına nüfuz etmiş, yaşanan her şeyde kendisini göstermiştir. Bu yüzden *Ütopya*’yı okurken dönemin İngiltere’sindeki siyasi ve ekonomik koşulları göz ardı etmemek gerekir.

Bir diğer soruya cevap vermeden önce More gibi bir hümanistin neden kölelik düzenine *Ütopya*’sında yer verdiğini anlamak için Aristoteles’in kapısını çalmalıyız.

Aristoteles; devleti ve yurttaşları tanımlarken en iyi devletin, işçileri yurttaş yapmayacağını söyler. Yurttaşlık, bedensel emekle yaşamını devam ettirenlere verilemez. Aristokrasinin bulunduğu bir devlette bu insanlar yurttaş olamazlar. Çünkü işçiler bir başkasının işini para karşılığında yapmaktadırlar. Bu durum kölelikten

farklı değildir. Hatta soyluluğun ilk şartı varlıklı olmasıdır. Bu varlık miras yolu ile kalmalıdır. Aksi düşünülecek olursa kişinin bilgi ve becerisiyle kazandığı varlıkta zihinsel emeğe engel durumlar ortaya çıkar. Çünkü köleler ve kölelere benzer işler yaparak hayatını devam ettirenler, zihinsel bir üretimin içinde yer almaya alışık değillerdir. Bu beceri sonradan kazanılamaz.

Aristoteles; ancak soylu, özgür, varlıklı doğanların, kamu görevi ve siyasi idareye katılabilecek serbest zamana sahip olanların yurttaş olabileceğini söyler. Aristoteles'in yurttaşlık kavramına değindiğimize göre onun gerçek yurttaşın nasıl yaşaması gerektiği görüşüne de açıklık getirmeliyiz. Yurttaşlar (soylu, zengin, özgür olanlar); zanaatkâr, tüccar, çiftçi gibi yaşayamazlar. Onların yurttaşlık erdemlerini geliştirecek, bilincini derinleştirecek, devlet meseleleri hakkında fikir yürütecek serbest zamanları olmalıdır. Bu serbest zamanlarda başta felsefe olmak üzere birçok alanda kendilerini yetiştirmelilerdir. Böyle bir sistem içinde köleler yurttaşların işlerini görerek onlara gereken zamanı sağladıkları için kölelik sınıfının kaldırılması akla bile getirilemez.

Thomas More'un Aristoteles etkisinde kalması, bahsi geçen sınıfsal farklılıklar, ekonomik ve siyasi durumlar bir kazana koyulup kaynatılırsa *Ütopya*'da neden kölelerin varlığına rastlarız sorusunun cevabını almış oluruz.

Unutulmamalıdır ki her kitap yazıldığı dönemin ruhundan izler taşır.

Ancak bir noktaya daha dikkat çekmeden geçmek doğru olmaz. Birçok hümanist; soyluluğu atadan kalan mirasla değil, erdemli olmakla ölçeklendirmiştir. Thomas More da onlardan biridir. İnancı gereği reformasyona karşı çıkması bir kenara bırakılırsa –ki bu durum onun hayatındaki tek çıkmaz olarak dillendirilir– *Ütopya* incelendiğinde soyluluğun zenginlikle ilintili olmadığı görülür:

“Altın ve gümüş bu memlekette, tabiatın onlara verdiği değeri taşıklar sadece. Bu ikisi demirden çok daha aşığı maden sayılmakla beraber, insan için su ve ateş kadar yararlı sayılır. Az bulunmalarından ötürü değerli sayılmaları insanoğlunun çılgınlığına verilmeli. Tabiat, o eşsiz ana, altın ve gümüşü yararsız, boş nesnelere çok derinlere gömmüş; oysa havayı, suyu, toprağı, iyi ve gerçekten yararlı olan her şeyi gözler önüne sermiştir.”

Dış dünyanın soyluluk kabul ettiği maddelere bağımlılık, eserde iğrenç bir durum olarak dile getirilir. Hatta peşine düşmedikleri elmas, zümrüt gibi taşları cilalayp çocuklara verirler; nesnelere bağılılığın önüne geçmek için en bayağı aletleri altın ve gümüşten yaparlar. Tüm bunların ışığında şu soru gelir akıllara: “Thomas More, aristokrat sınıf içinde hoş görülen kimi şeylere kitabı üzerinden mi savaş açmıştı? Acaba *Ütopya*’da köleliği anlatırken bile aslında olmaması gereken bir duruma mı dikkat çekmek istemişti?”

Böyle bir ironiye başvurmasının sebebi belki de Rönesans'ın hmanistlerinin toplumsal sorunlara yaklaşımı ile ilgilidir. Çünkü hümanistler hem zenginliğin soyluluk için geçer akçe oluşuna karşı çıkarlar hem de özel mülkiyet, mevki gibi unsurları iyi düzenlenmiş bir toplum için gerekli görürler. Bu sebeple Thomas More, çağdaşlarına yaşadıkları çelişkiyi göstermek istemiş olabilir. Kaldı ki o dönem özel mülkiyetin kaldırılmasının mümkün olmadığı apaçık bir gerçektir. More'un da bunun farkında olmaması imknsızdır. Buna rağmen kitabında toplumsal mutluluğun ilk şartının özel mülkiyet yerine ortak mülkiyet olduğunu söylerken hemen karşısına kle sınıfını yerleştirir.

*“Az bulunmalarından
ötürü altın ve gümüşün
değerli sayılmaları
insanoğlunun
çılgınlığına verilmeli.”*

